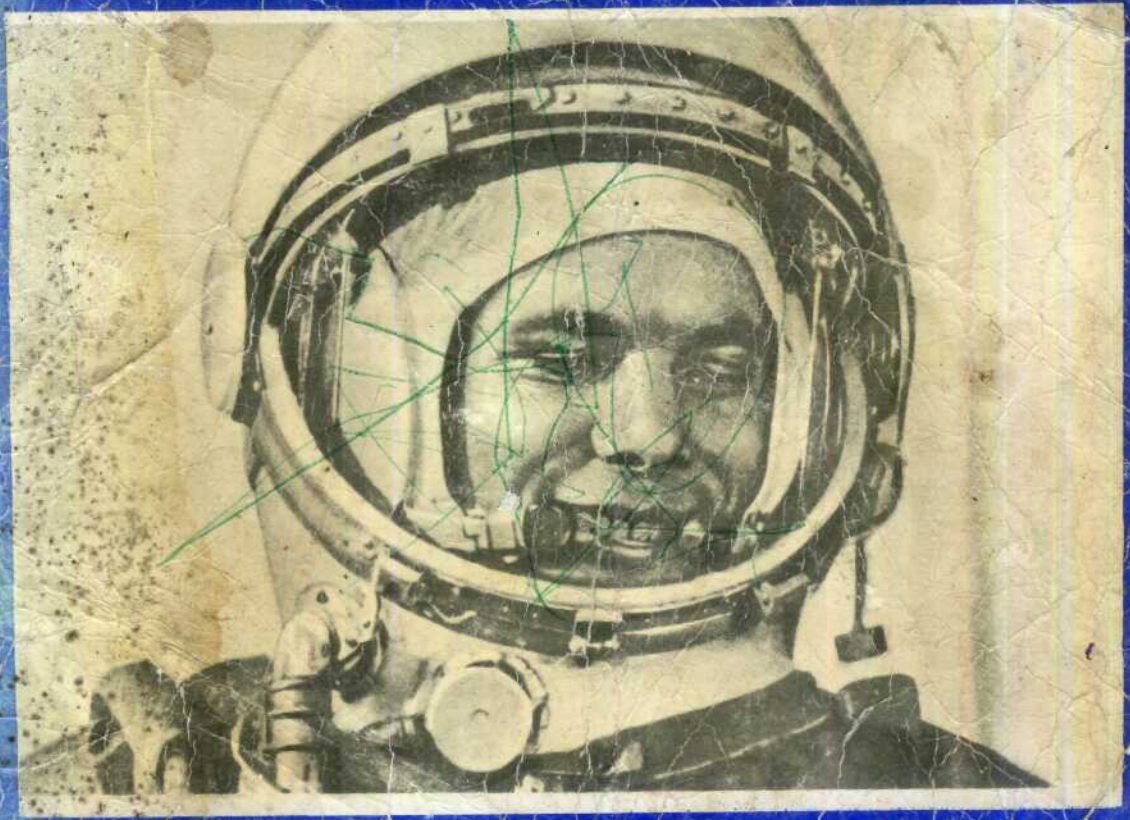

Юрій Гагарін

БАЧУ ЗЕМЛЮ...

КИЇВ
«ВЕСЕЛКА»
1984

Юрій Гагарін БАЧУ ЗЕМЛЮ...

ДОКУМЕНТАЛЬНА РОЗПОВІДЬ

Для молодшого шкільного віку

Переклад з російської
ВОЛОДИМИРА ТИЩЕНКА

Літературний запис
В. АРДАТОВСЬКОГО ТА В. МИХАЙЛОВА

☆☆☆

39.6г
Г12

Документальный рассказ летчика-космонавта Героя Советского Союза Ю. А. Гагарина о подготовке и проведении первого в мире полета космического корабля с человеком на борту.

Загальна редакція
генерал-полковника
М. П. КАМАНІНА

Макет
та художнє оформлення
І. П. КОЗІНОЇ

Перекладено за виданням:
Гагарин Ю. Вижу Землю...
М., «Детская литература», 1976.

Г $\frac{4803010102-220}{М206(04)-84}$ БЗ—14—20.84.

© Видавництво «Веселка», 1984.
переклад українською мовою,
з доповненням

☆☆☆

Уже збігли хвилини підготовки до старту, і стрілка годинника почала нарешті наближатися до вирішальної цифри. Невідворотно надходила остання мить. З кожною секундою чекати ставало все тривожніше.

Ми дивилися туди, де над широким степом височіло гігантське тіло ракети. Срібляста, величезна, вона майже зливалася з блакитним небом і немов тремтіла — чи то від марева, що повисло над пробудженим степом, чи то від нетерпіння швидше відірватися від Землі і помчати у космічну безодню.

По радіо лунали останні вказівки. Стартова команда доповіла, що приготування закінчені... Настала тиша. Всі чекали його повідомлення. Ми приготувалися почути його голос, та тільки-но ввімкнувся гучномовний зв'язок, усі мимоволі здригнулися: він доповів чітким, упевненим голосом:

— Усі прилади корабля працюють нормально! До старту готовий!

І знову запала тиша. Напруження досягло крайньої межі.

Ми стояли всі разом: конструктори космічного корабля, члени урядової комісії, вчені, космонавти... І здавалося, ніби сама предковічна історія людства теж стоїть за нашими плечима і чекає відповіді: чим же ми зараз звітуватимемо за все зроблене Людиною, що пройшла такий довгий і важкий шлях — від кам'яного ножа до незвичайного корабля-супутника? Чим відповімо на гігантське напруження волі великих мислителів минулого — Архімеда і Коперника, Галілея і Бруно, Ломоносова і Ньютона, Кибальчича і Ціолковського, конструкторів і теоретиків наших днів? І Юрій повинен був тепер завершити зусилля всього людства у боротьбі з таємницями природи, завершити титанічну працю вчених, інженерів, робітників, які створили космічний корабель «Восток», здійснити одвічну мрію людей, які прагнули подолати земне тяжіння.

Тишу розірвало одне слово:

— Пуск!

«Поїхали-и...и!»—почули ми дзвінкий голос Юрія, і здавалося, що гостріше, ніж він, відчули, як «напружилися» всі двадцять мільйонів кінських сил двигунів ракети.

Страхітливий гуркіт, вогонь, дим і знову вогонь прокотилися степом. Срібляста ракета повільно відірвалася від стартового майданчика і ніби неохоче пішла в небо. Невдовзі її швидкість почала зростати. Ось уже вона мчить блискучою кометою...

А потім і зовсім зникла з очей...

Напруження передстартових секунд щезло, закотилося кудись за обрій сонячного степу так само, як розчинився в ньому гуркіт ракетних двигунів.

Таким я запам'ятав ранок космічної ери.

Пам'ятаєте, як радів увесь світ? «Громадянин Всесвіту»— так називали Юрія люди на всіх континентах Землі. Йому аплодували народи Європи і Азії, Африки і Латинської Америки. У маленьких селах і столицях різних держав він був рідним, бажаним, першим гостем. Він став почесним громадянином сотень міст, уряди багатьох держав нагороджували його своїми найвищими нагородами і орденами.

І тоді на Юрині плечі ліг важкий тягар — тягар слави. Це було нове, незвичайне випробування, не *передбачене програмою підготовки космонавтів.*

Але Юра залишився таким, як був колись. Він ні на мить не забував, що є членом нашого колективу, і виконував ті самі обов'язки, що й раніше, допомагаючи іншим у навчанні і тренуваннях.

Після польоту Гагаріна в космосі не раз лунала російська мова, і завжди в ефірі разом з голосом нового космонавта був і його голос. Він супроводжував у космос усіх радянських космонавтів, він разом з ними переживав кожен політ.

Я сказав «тягар слави». Юрій надто глибоко розумів частку своєї участі у великому звершенні народу, у подвигу вчених. Він був дуже сильною людиною, не захопився, вистояв і не дозволив нікому *перетворити себе на «зірку». Він залишився Людиною.*

Він зумів акумулювати в собі цю славу на користь *спільній справі. Він зростав з кожним днем. І* це відчувалося у всьому. Г в його *громадській роботі, і в* наших космічних ділах. Він готувався до нового польоту так само, як усі. Він літав на літаках, стрибав з парашутом, систематично *провадив усілякі випробування. Його приклад багато в чому зобов'язував інших.*

Усі ми бачили його здібності. Бачили, як він швидко і вільно орієнтується в наукових проблемах і космічній техніці. Він охоче ділився своїми , знаннями з іншими.

Але *раніше від нас розгледів це у Юрі, побачив у ньому людину із задатками вченого академік Сергій Павлович Корольов. Він помітив, що у Юри поєднуються природна мужність, аналітичний розум і винятково працездатність. «Я гадаю,—* сказав якось Сергій Павлович,— якщо він одержить надійну освіту, то ми почуємо його ім'я *серед великих імен наших учених».*

Надійну освіту Юрій одержав. На початку 1968 року він закінчив Військово-Повітряну інженерну академію імені Жуковського. Дипломна *робота Юрія привернула увагу викладачів і професорів глибоким аналізом, науковою сміливістю.*

Гагарін був гарним другом. На нього можна було покластися і в ділах, і в особистих людських стосунках. Усім було з ним добре: і нам, його друзям, і знайомим, і молоді, серед якої він проводив багато часу на з'їздах, конференціях, зльотах.

У вільний час *Юрій любив полювати, рибалити, відпочивати разом з сім'єю, блукати за містом з дочками. Дочками він пишався. Пишався тим, що в них не було й тіні похваляння знаменитим батьком. Пишався їхніми успіхами у навчанні, в музиці, пишався їхньою добротою.*

Часто у вихідні дні разом з дружиною і дітьми він вирушав до рідного Гжатська побачитися зі своїми батьками.

Пам'ятаю квітневий вечір 1961 року — вечір після польоту *Юрія в космос. Ми ходили вдвох берегом Волги. Про що ми говорили тоді? Двері в космос були відчинені, і ми мріяли про майбутнє. Та хоч які сміливі були наші мрії, ми не могли передбачити, що ера пілотованих*

космічних польотів, узявши старт 12 квітня 1961 року, дістане такий стрімкий розвиток.

Політ Юрія Гагаріна — це велике завоювання, величезна перемога радянської людини. Люди тріумфували, раділи, але незабаром зрозуміли: цього мало!

Було багато інших дуже складних польотів радянських космонавтів: перший груповий, перший вихід людини у відкритий космос. Мало, мало!

Автоматична станція здійснила м'яку посадку на Місяці. Мало!

І коли людина ступила на поверхню Місяця, люди теж раділи, але згодом знову сказали: мало!

І ось на орбіті довкола Землі космонавти створили експериментальну наукову станцію — прототип позаземних поселень. Мало!

Вчені, космонавти й надалі вестимуть наступ на таємниці природи, «завойовуючи весь навколосонячний простір», як передбачав великий Ціолковський.

Так уже влаштована людина. Не може зупинитися на досягнутому. Вона ніколи не заспокоїться на своєму бажанні пізнати весь навколишній світ, увесь Всесвіт.

В ім'я цієї мрії Юрій Гагарін жив, в ім'я цієї мрії перший громадянин Всесвіту здійснив свій подвиг.

ГЕРМАН ТИТОВ,
льотчик-космонавт,
Герой Радянського Союзу

☆☆☆

БАЧУ ЗЕМЛЮ...

«Розкажіть, як ви стали космонавтом...»

Уперше цю фразу я прочитав через кілька днів після повернення з космосу, коли переглядав листи, одержані мало не з усіх куточків Радянського Союзу.

Звичайно, найбільше моїм життям цікавиться молодь, діти. З хлопчиками та дівчатками ми зустрічаємося часто. І завжди одним із перших постає запитання:

— Як ви стали космонавтом?..

Відповідаєш, розказуєш про політ, а деякі оченята поглядають з недовірою.

«Мабуть, він приховує якийсь головний секрет»,— думає один.

«Не може бути, щоб зовсім-зовсім звичайний хлопчик перетворився на космонавта!»— міркує другий.

— У вас, Юрію Олексійовичу, життя було не таке, як у інших,— упевнено сказала мені якось одна школярка.

Нехай ця розповідь про моє життя буде доказом того, що немає ніяких секретів на моєму шляху в космос.

12 квітня 1961 року. Біля газетного кіоска.

ПОКИ ЩО — ВСЕ ЗЕМНЕ

Дитинство моє минуло в селі Клушино Смоленської області, потім — у невеличкому містечку Гжатську. Батько й мати, так само як і бабусі і дідусі,— селяни. Я від щирого серця сміявся, коли узнав, що за кордоном хтось пустив чутку, ніби я походжу із знатного роду князів Гагаріних, які до революції володіли палацами і селянами-кріпаками...

Мої батьки зараз — люди літні. Вони народилися ще до перемоги Радянської влади. Тому освіти здобути не могли. Адже до 1917 року навіть чотири класи школи були доступні далеко не всім селянським дітям. Але я пам'ятаю, як у селі казали: «Золоті руки у Олексія Гагаріна!»

І справді, у батька йшла на лад будь-яка робота — і столяра, і муляра, і хлібороба, і слюсаря. До цього він привчав і нас, трьох синів і дочку. Ми пишалися, коли вперше щось виходило без допомоги старших: чи вдалося запрягти коня, чи насадити сокиру на сокирище, чи полагодити паркан...

Мама надзвичайно багато читала. Вона могла відповісти майже на кожне моє запитання. Мені вона здавалася, та й тепер здається, невичерпним джерелом життєвої мудрості.

До навчання я ставився серйозно. Не гнався за гарними оцінками в щоденнику, а просто хотів знати якомога більше, навчитися всього якомога швидше.

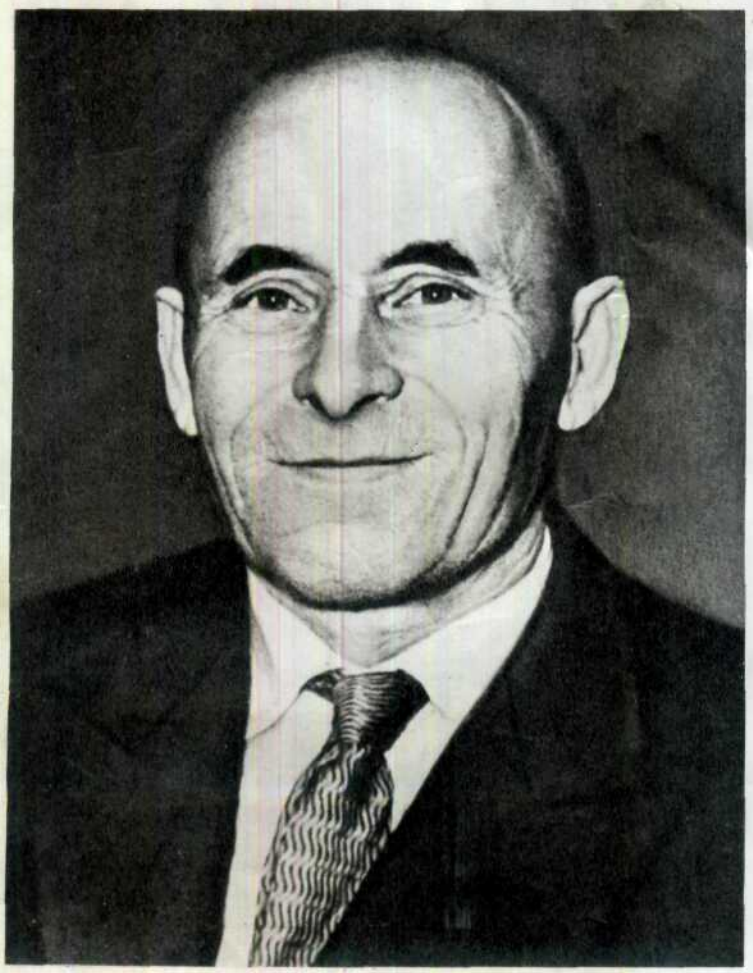

Олексій Іванович Гагарін.

Але я помилився на слові: «в щоденнику». Насправді в клушинській школі, поріг якої я переступив 1 вересня 1941 року, щоденників взагалі не було. Йшла війна. В одній невеличкій кімнаті водночас навчалися два класи — перший і третій. Потім, у другу зміну,— другий і четвертий. Навіть зошити були рідкістю. Часто доводилося писати на полях газети, на шматках шпалер...

Ішла війна...

Якось, повертаючись з дітьми зі школи, ми побачили невисоко в небі два радянські літаки.

—- Дивіться! -- вигукнув хтось із товаришів.— Невже один підбитий?

Справді, маленький винищувач завалювався то на одне крило, то на друге і все нижче і нижче хилився до землі. Другий великими колами літав над ним, як один птах над другим, підбитим. Льотчику, мабуть, коштувало великих зусиль утримати літак від падіння. Йому пощастило, нарешті, посадити машину на торф'яному болоті за околицею. Під час посадки літак переламався, але пілот устиг виплигнути із кабіни.

—- Другий сідає!

Ганна Тимофіївка Гагаріна.

Ми кинулися до болота.

Справді, другий літак приземлився поряд, на лузі. Льотчик не кинув друга в біді. Вони переночували в Клушині, а вранці обидва полетіли на справній машині.

«Сам погибай, а товариша виручай»— це прислів'я мені довелося не раз чути згодом від колишніх фронтовиків, від інструкторів в аероклубі, від командирів в авіаційних частинах, де я служив. Але я вже давно знав, що означає це прислів'я: випадок з двома льотчиками, їхню мужність я ніколи не забуду.

Війна принесла багато злигоднів. Ми переїхали в Гжатськ, але й там довелося зазнати немало горя і нестатків. На рахунку був кожен шматок хліба. І в 1949 році, коли мені сповнилося п'ятнадцять років, я вирішив залишити навчання в середній школі, щоб швидше почати допомагати батькам. Мета була ясна: піти працювати на завод і потім уже вчитися заочно. Багато гжатських підлітків так і робили.

Звичайно, і матері, і батькові не хотілося розлучатися зі мною, їм здавалося, що я ще маленький, хоча самі в такому віці вже працювали

як дорослі. Врешті вирішили, що я поїду до Москви, до дядька, який підкаже, що робити далі.

Дядько порадив мені піти в ремісниче училище при заводі сільськогосподарських машин у Люберцях, московському передмісті.

В училищі визначилася моя майбутня професія, якій не судилося стати основною: формувальник ливарного цеху. Професія не з легких. Вона вимагає не тільки знань і досвіду, а й великої фізичної сили. Але вільний час лишався. Його вистачало і на виконання комсомольських доручень, і на гру в баскетбол, якою я завжди захоплювався, незважаючи на свій не дуже високий зріст.

Важче стало, коли я поступив до вечірньої школи робітничої молоді. Доводилося шкодувати, що доба має лише двадцять чотири години. Та школу я закінчив. І тоді дирекція ремісничого училища допомогла мені і кільком моїм друзям поступити в індустріальний технікум у Саратові на Волзі. За тією ж ливарною спеціальністю, далекою від літаків і тим більше від космічних справ.

Однак саме з Саратовом пов'язана поява у мене хвороби, якій немає назви в медицині,— нестримного потягу в небо, потягу до польотів.

☆☆☆

ЯК ЦЕ ПОЧАЛОСЯ?

У технікумі працювали найрізноманітніші гуртки і секції. Я і далі грав у баскетбол, любив плавати. Але з'явилася незвичайна пристрасть до фізики. Очевидно, дався взнаки вплив мого першого викладача фізики в гжатській школі — Лев Михайлович Безпалов умів зацікавити школярів. У технікумі уроки фізики вів Микола Іванович Москвін. Ми дивилися на досліди в фізичному кабінеті як на якесь чаклунство.

У Саратові, звісно, довелося вивчати фізику на іншому рівні. Тут у фізичному гуртку я прочитав дві доповіді. Першу -- про роботу російського вченого Лебедєва про світловий тиск. Тема другого виступу називалась «К. Е. Ціолковський та його вчення про ракетні двигуни і міжпланетні подорожі». Щоб підготуватися до доповіді, довелося прочитати і збірку науково-фантастичних творів Ціолковського, і багато інших книжок.

Років з дванадцяти я, як і всі діти, зачитувався творами Джека Лондона, Жюля Верна, Олександра Беляева. На фантастичні романи в гжатській бібліотеці стояла черга. Ми їх переказували один одному, заздрили тому, хто прочитає книжку перший.

Ціолковський був зовсім інший письменник. Мене захопила його прозорливість, здатність бачити майбутнє з незвичайною точністю. Він писав, що за ерою гвинтових літаків прийде ера літаків реактивних,—

Літак, на якому Ю. Гагарін учився літати.

і вони вже літали в небі над Саратовом. Він писав про ракети — вони вже піднімалися ввись над радянською землею. Правда, поки що у стратосферу.

Словом, те, що передбачив Ціолковський, збувалося на очах:

«Людство не залишиться довічно на Землі, а в погоні за світлом і простором спочатку несміливо проникне за межі атмосфери, потім завоює собі увесь навколосонячний простір».

Можливо, саме з доповіді про роботи Ціолковського і почалася моя «космічна» біографія. У ливарникові народився льотчик. Вирішив почати з аероклубу. Сказати правду, ми з друзями Вітею Порохнею і Женею Стешиним гадали, що мине якийсь тиждень -- і ми почнемо літати. Виявилося, що все не так просто: треба наполегливо вивчати теорію, оволодівати практичними навиками — словом, працювати, працювати і знову працювати...

Пам'ятаю день першого стрибка з парашутом. Чи було дуже гамірно в літаку, чи я дуже хвилювався, але команди інструктора вилізати на крило не почув. Тільки побачив його жест: пора!

Вибрався за бортик кабіни, глянув на землю. Ніколи ще не доводилося бувати на такій висоті...

— Не бійся, Юрію, внизу дівчата дивляться! — підбадьорив мене інструктор.

Справді, на землі чекали своєї черги подруги по аероклубу.

— Пішов...

Приземлився вдало.

І потім усе видалося простим, захотілося ще і ще спускатися під білим куполом.

Після диплома вже просто не міг відступити, кинути повітряну стихію. Подав заяву до Оренбурзького авіаційного училища. І хоч я не став техніком-ливарником, можу сказати з упевненістю, що знання, одержані під час навчання, і професійні навички мені знадобилися в житті. Але головне — я навчився працювати в колективі і жити з товаришами спільними інтересами.

Тільки одного разу я мало не зрадив свою мрію, мало не збочив з обраного життєвого шляху. І спасибі друзям: вони допомогли не зробити помилки.

Діло було так. В Оренбурзі, на першому курсі авіаційного училища, я одержав сумного листа з дому. Захворів батько, матері жилося нелегко.

Коли Ю. Гагарін здійснив свій перший самостійний політ на літаку, він зрозумів, що на все життя полюбив небо.

Потягло до Гжатська. З'явилася думка: «Кину я все, поїду до своїх, влаштуюся на завод...»

Поділився з друзями тим, що гнітило душу.

— Юро, не сумуй,— порадили вони мені.— Не будь легкодухим. Закінчиш училище і зможеш допомагати батькам.

Валя зрозуміла мій душевний стан. Тоді ми ще не були чоловіком і жінкою, але вже міцно дружили. У день мого народження вона подарувала мені фотоальбом з написом: «Юро, пам'ятай, що ковалі нашого щастя — це ми самі. Перед долею не схиляй голови».

Я прочитав ці рядки і подумав: «Невже курсант Гагарін справді хотів кинути авіаційне училище? Невже він вирішив відмовитися від улюбленої справи, від своєї мрії?»

Марна справа — розмірковувати за методом «якби та якби». Але легко собі уявити, що по-іншому склався б мій життєвий шлях, коли б я не прислухався до добрих порад Валі та інших друзів.

☆☆☆

МИ МАЛЮЄМО КОСМІЧНІ КОРАБЛІ

Роки навчання в Оренбурзі співпали з першими радянськими успіхами в завоюванні космосу. Після запуску штучного супутника в Ленінській кімнаті училища біля радіоприймача розгоралися гарячі суперечки:

— Тепер незабаром і людина полетить у космос...

—- Незабаром? Дуже ти швидкий! Років через п'ятнадцять — двадцять... Тебе до того часу вже спишуть з авіації!

—- Перший, звичайно, на супутнику полетить учений. Це ж корабель-лабораторія.

—- Зовсім не обов'язково. Потрібна людина з залізним здоров'ям. Як у водолаза або льотчика-випробувача.

—- А по-моєму, для першого польоту в космос оберуть лікаря. Адже головне — перевірити, як реагує людський організм...

Звичайно, до єдиного висновку ми ніколи не приходили. І навіть, накидаючи креслення майбутнього космічного корабля, всі уявляли його по-різному.

Малював і я.

Як мій тодішній проект не схожий на «Восток-1», з борту якого через п'ять років я побачив Землю з космосу!

На дачі в Клязьмі. 1960 рік.

Особливо вразило нас повідомлення про запуск другого штучного супутника з собакою на борту. «Якщо жива істота вже піднялася в космос,— подумав я,— то чому б не полетіти туди людині?» Я приєднався до тієї групи сперечальників, яка вважала запуск першого космонавта справою недалекого майбутнього.

А час ішов.

Відбулися і щасливі події. Вірніше, співпали: я одягнув форму лейтенанта авіації і одружився з Валею. Багато дав мені Оренбург — і сім'ю, і владу над літаком.

З приуральських степів путь наша лежала на Північ, у край довгих полярних ночей. Там — служба, там — практика. Я багато літав, а ще більше вчився. Займався теоретичними дисциплінами, майже увесь вільний час читав.

Принесеш, було, до кімнати дров, затопиш грубу. Валя готує вечерю і просить:

— Почитай щось уголос...

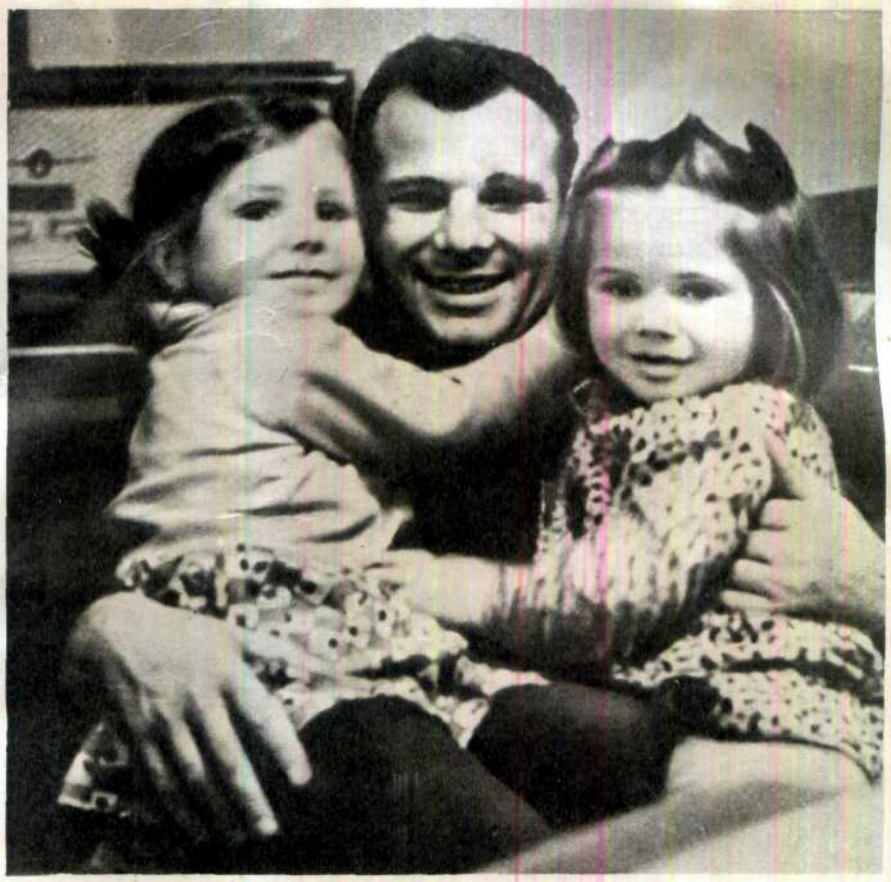

Тато повернувся з аеродрому. Жовтень, 1963 рік.

Навіть романи і повісті я тепер намагався вибирати із життя льотчиків.

Та й Валю ця тематика швидко захопила.

Так ішло, бігло, летіло вперед життя. Третя космічна ракета сфотографувала невидимий бік Місяця.

«Яка дивовижна точність! — відзначив я подумки.— Отже, вже зовсім скоро...»

Через кілька днів я подав рапорт з проханням зарахувати мене в групу підготовки космонавтів, якщо, певна річ, така група вже є.

Чому зважився на таку заяву? Важко відповісти. Але тепер уже точно відомо, що зважився не тільки я: подібних заяв було немало, і не тільки від льотчиків.

Дещо у мене було в активі: я був молодий, здоровий, добре себе почував під час польотів і стрибків з парашутом. Але, признаюся, я не дуже сподівався на успіх заяви. «Знайдуться тисячі і тисячі кращих від мене»,— думав я.

Та як я радів, коли прийшов виклик з Москви! Пройдено першу, дуже

ретельну медичну комісію, після якої довелося повернутися на Північ. Остаточна відповідь довго не надходила. Валя відчувала, що я хвилююсь, але не здогадувалась про справжню причину. Однак не варто їй казати, коли нічого ще не вирішено. Адже я знав, що Валя не стане на шляху моїх планів і радітиме за мене. Ми вже звикли до того, що у нас однакові мрії, однакові прагнення.

Гарне свято — день народження. Мабуть, на тисячу людей припадає не більше одного дивака, який не відзначає такого свята. Мені ж напередодні двадцятип'ятиріччя надійшов найрідкісніший з подарунків: виклик до Москви.

Я зрозумів, що це означало.

☆☆☆

ЕКСКУРСІЯ НА БОРТ «ВОСТОКА»

— Будьмо знайомі: Титов.

— Мене звуть Андріян...

— Гагарін, Юрій.

Перші зустрічі, перші знайомства. Всі ми з цікавістю придивлялися один до одного. Щирі, прості, звичайні хлопці!

Одразу додалося впевненості в силах.

Ми поселилися під Москвою, на тому місці, яке тепер прийнято називати «Зоряне містечко». Одразу ж довелося переконатися: треба буде немало трудитися і трудитися. І головне, попереду було не так уже й багато часу: вчені і конструктори практично закінчували всі необхідні приготування.

До польотів нас готували спеціалісти з найрізноманітніших галузей знань. Ми вивчали основи ракетної і космічної техніки, конструкцію корабля, геофізику, астрономію, медицину. Крім теорії, багато часу ішло на фізичну підготовку. Гімнастику заступали ігри з м'ячем, стрибки у воду з трампліна, велосипед. Займалися регулярно, за будь-якої погоди, під наглядом лікарів. А незабаром настав час спеціальних тренувань — випробувань у сурдокамері, де панує абсолютна тиша, на швидкій центрифузі, в термокамері з спекотним повітрям, у літаках, де спеціально створюється стан невагомості.

Лікарі уважно перевіряють стан здоров'я космонавта.

Готували й космічний корабель. Вперше я його побачив улітку 1960 року, за дев'ять місяців до старту.

Майбутній «Восток» усім сподобався. Тоді ж ми дізналися, що коли корабель входить у щільні шари атмосфери, оболонка корабля нагрівається до кількох тисяч градусів...

— Гагаріну добре — він ливарник, звик стояти біля розжареної печі,— пожартував хтось із товаришів.

— Мабуть, кілька тисяч градусів забагато і для Юри,— сказав інший.

— Як-небудь не розплавимося!

Тут же ми познайомилися з тепловим захистом корабля. І, забігаючи наперед, скажу, що під час усіх наших польотів температура в кабіні була нормальною.

Я хочу розповісти про корабель. Зичайно, «Восток-1» відрізняється від наступних кораблів, але основні принципи ті ж самі. Космічний корабель має два відсіки. Перший — «жилий». Це кабіна пілота з робочою апаратурою. Другий відсік — з гальмовою установкою, яка забезпечує посадку корабля.

Найбільший предмет у кабіні — крісло. У нього вмонтована катапульта, подібна до тих, що є на реактивних літаках. За командою крісло з людиною відділяється від корабля. Крім катапульти, в крісло вмонтовано рятувальний човен, запас харчів, рацію для зв'язку, аптечку.

Напевно, всі або майже всі читачі бачили в кіно чи по телебаченню внутрішнє обладнання корабля. Там багато складної радіотехніки, оптичних пристроїв. Через ілюмінатори пілот спостерігає, що робиться поза кораблем. Стекла ілюмінаторів особливі, не поступаються міцністю металові.

Але, крім того, потрібен захист від яскравих, не таких, як на Землі, сонячних променів. Тому ілюмінатори мають спеціальні шторки.

В кабіні містяться апарати й системи, які забезпечують нормальні умови життя і роботи космонавта: температуру повітря, вологість, вміст кисню і таке інше.

Надзвичайна точність розрахунків супроводжувала нас у всьому від старту до посадки.

Бездоганно працювали всі прилади. Про один прилад я розповім вам детальніше. Він схожий на глобус, звичайний глобус, такий самий, який є в кожній школі. Під час польоту цей глобус обертається. І в будь-

Космічний корабель «Восток».

яку секунду ми могли точно визначити, над якою точкою Землі перебуває корабель. Керування кораблем таке досконале, що воно викликало у нас, космонавтів, відверте почуття захоплення вченими і конструкторами.

Як ви знаєте, в космос корабель виводиться багатоступінчастою ракетою. Як тільки «Восток» досягає заданої висоти, він відокремлюється від ракети-носія і далі летить самостійно. Швидкість — близько восьми кілометрів на секунду.

Радянські ракети не мають собі рівних за потужністю, надійністю і точністю роботи. Ракета, що вивела на орбіту Землі «Восток», мала загальну потужність двигунів близько 20 000 000 кінських сил.

☆☆☆

СТО ВІСІМ ХВИЛИН

Тепер уже стало традицією: перед від'їздом на космодром космонавти йдуть на Красну плащу, до Кремля, до Мавзолею Володимира Ілліча Леніна.

Одного разу і я крокував морозною, але вже охопленою передчуттям весни Москвою.

Тисячі людей ішли вулицею Горького назустріч мені, обгонили. І ніхто, звичайно, не знав, що готується грандіозна подія, якої ще не знала історія. Я постояв біля Кремлівської стіни, ще раз глянув на Мавзолей Леніна, спустився до Москви-ріки... Тієї ж ночі вилетів на Байконур.

Разом зі мною на космодром летіли Герман Титов, ще кілька космонавтів, група наукових працівників і лікар. Побоювання тих, хто пропонував не попереджувати нас про день польоту, щоб ми не нервували, не справдилися. І я, і Герман, який був готовий у разі потреби ,зайняти місце в кабіні «Востока», почували себе чудово.

Ми були готові. Але довгождане рішення державної комісії було оголошене тільки на космодромі: мене призначили командиром «Востока-1», Германа Титова — моїм дублером.

До 11 квітня ми з Германом вивчали графік польоту, відпрацьовували елементи завдання. Треба було запам'ятати всі операції, які потрібно

виконати під час польоту. Допомагали нам у цьому і творці космічного корабля, і видатні радянські вчені.

Звикали ми і до «космічної кухні»— соків і паштетів, що їх мали споживати з особливих туб.

День перед польотом був відведений для повного відпочинку. У будиночку, де жили ми з Германом, линула тиха музика. Про політ не говорили. Згадували дитинство, прочитані книжки, побачені фільми. Весело підсміювалися один з одного, згадуючи усілякі забавні випадки та пригоди. Крім лікаря, який був з нами майже увесь час, заходили друзі із загону, Головний Конструктор.

Спати полягали о дев'ятій вечора. Пам'ятаю, не приснилося нічого. О пів на шосту ранку розбудив лікар. Підвівся і Герман, наспівуючи, як завжди, жартівливу пісеньку. Остання перевірка. Все — в нормі.

Мені допомогли одягти скафандр. Тут же, здається, я дав перші в житті автографи.

Потім ми з Германом сіли в спеціальний автобус, у якому вже починається космічне життя. Скафандр підключається до приладів, що подають повітря.

Біля підніжжя ракети — величезної, спрямованої в небо споруди —

Ю. О. Гагарін і академік С. П. Корольов.

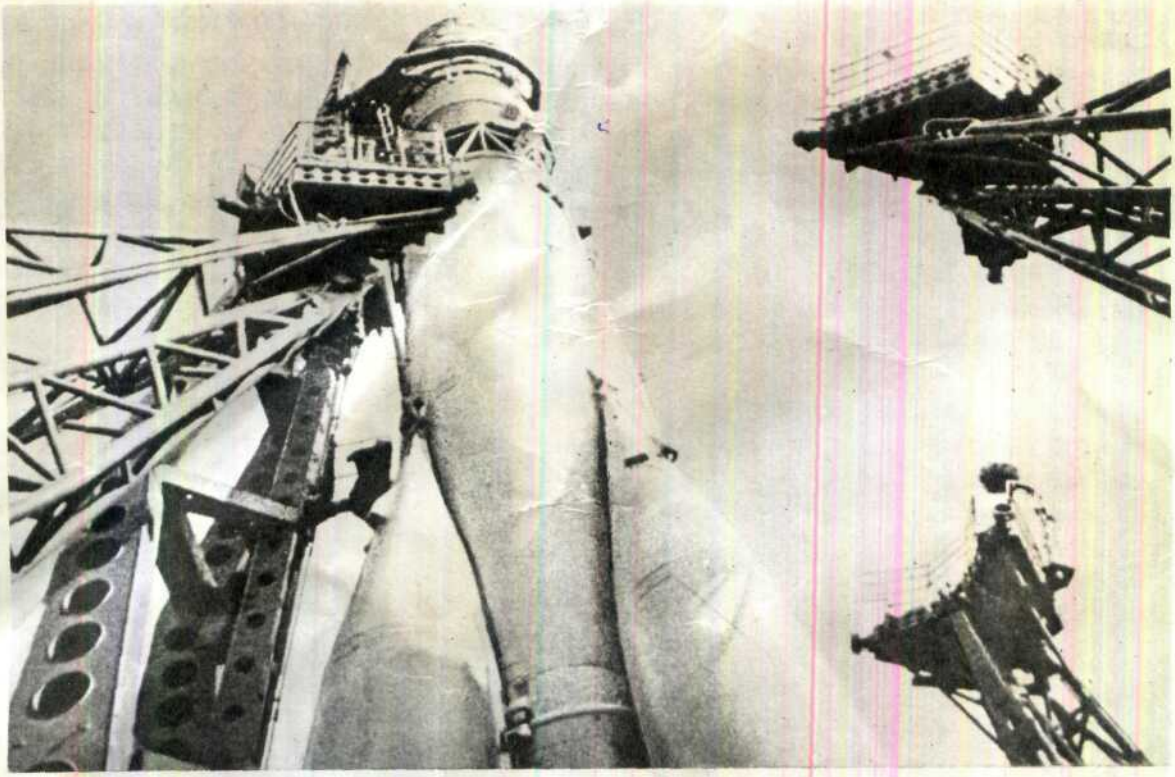

Ракета з космічним кораблем «Восток» на старті.

попрощався з проводжаючими і ліфтом піднявся до вершини ракети. Заява, яку я зробив за кілька хвилин перед цим, широковідома. Вона була надрукована в газетах, її передавали по радіо. Проте хочеться згадати кілька фраз, які я сказав на космодромі. Вони точно відображали мій душевний стан перед польотом, мої почуття і думки:

«Чи щасливий я, вирушаючи в космічний політ? Звичайно, щасливий. Адже в усі часи й епохи для людей було найвищим щастям брати участь у нових відкриттях. Мені хочеться присвятити цей перший космічний політ людям комунізму... До старту лишаються лічені хвилини.

Я кажу вам, любі друзі, до побачення, як кажуть люди одне одному, вирушаючи в далеку путь. Як би хотілося вас усіх обійняти, знайомих і незнайомих, далеких і близьких!»

І ось я залишився сам серед численних приладів, освітлених штучним світлом. Лише радіо пов'язувало мене з навколишнім світом.

Звичайно, я хвилювався — тільки робот не хвилювався б у такі хвилини і в такій обстановці. Але разом з тим був упевнений, що політ завершиться успішно, що нічого такого, чого не передбачили б наші вчені і техніки, не трапиться. Був упевнений в досконалості ракети, скафандра, приладів, зв'язку з Землею, якості їжі. Очевидно, і в мені були певні. Усе це, разом узяте, і називалося «готовність до космічного польоту».

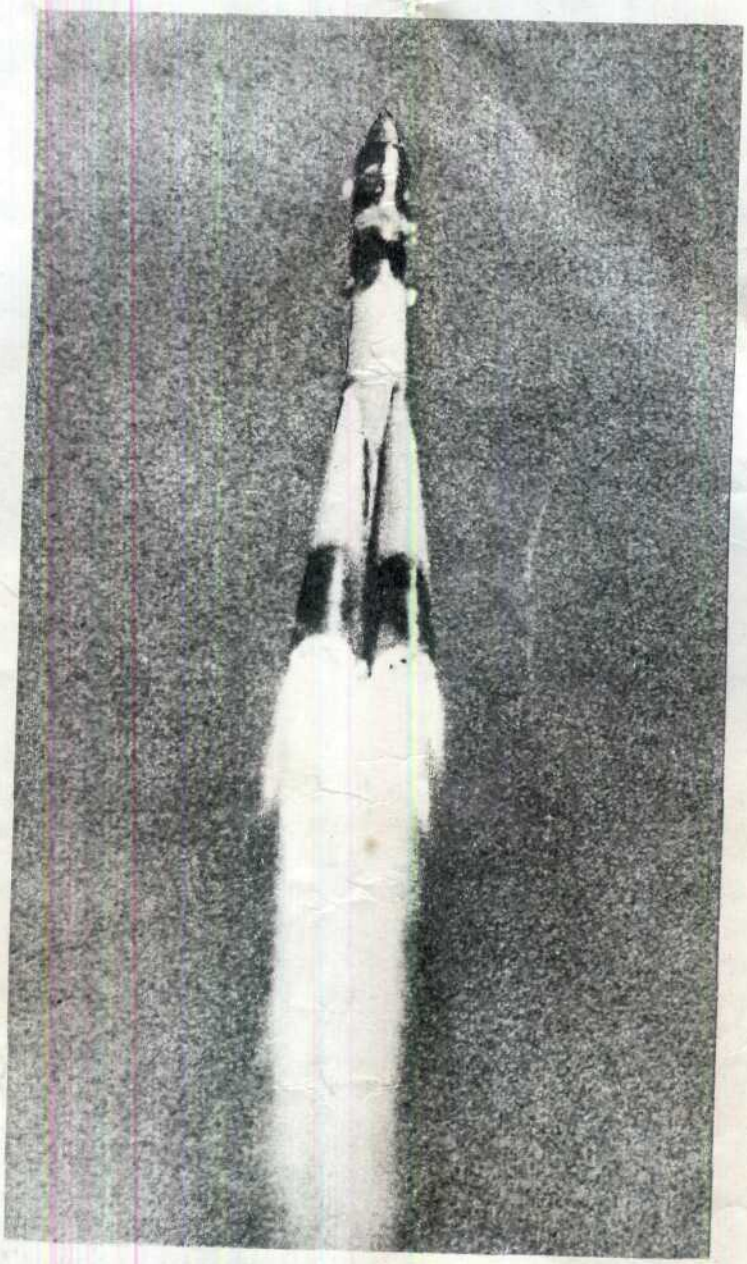

Легендарний рейс розпочався.

Про що я думав, сидячи в кріслі космічного корабля перед стартом? Уже перевірили техніку зв'язку. Було чути музику: друзі подбали, щоб я не відчував самотності. Лишалося шістдесят хвилин «вільного часу».

Ще не підрахували швидкість людської думки, а яку відстань може вона подолати за годину! Згадав про далекий-далекий день, коли мені пов'язали піонерський галстук. Я дізнався, що слово «піонер» означає «розвідник», «дослідник», «перший, що прокладає дорогу». Чудове слово! Шкода, що не всі ми зберігаємо до кінця днів своїх, як найдорожчу пам'ять, перший піонерський галстук...

Я мав знову стати піонером, першою людиною, яка відірветься від Землі, подолає владу її тяжіння. З усіх сміливих людських мрій ця, звичайно, споконвіку вважалася нездійсненною, казковою.

Двигуни ракети були ввімкнені о 9 годині 07 хвилин. Одразу ж почали рости перевантаження. Мене буквально втиснуло в крісло. Як тільки «Восток» пробив щільні шари атмосфери, я побачив Землю. Корабель пролітав над широкою сибірською річкою. Виразно виднілися острівки на ній і освітлені сонцем лісисті береги.

Дивився то на небо, то на Землю. Чітко вирізнялися гірські хребти, великі озера. Видно було навіть лани.

«Восток» повернувся на землю.

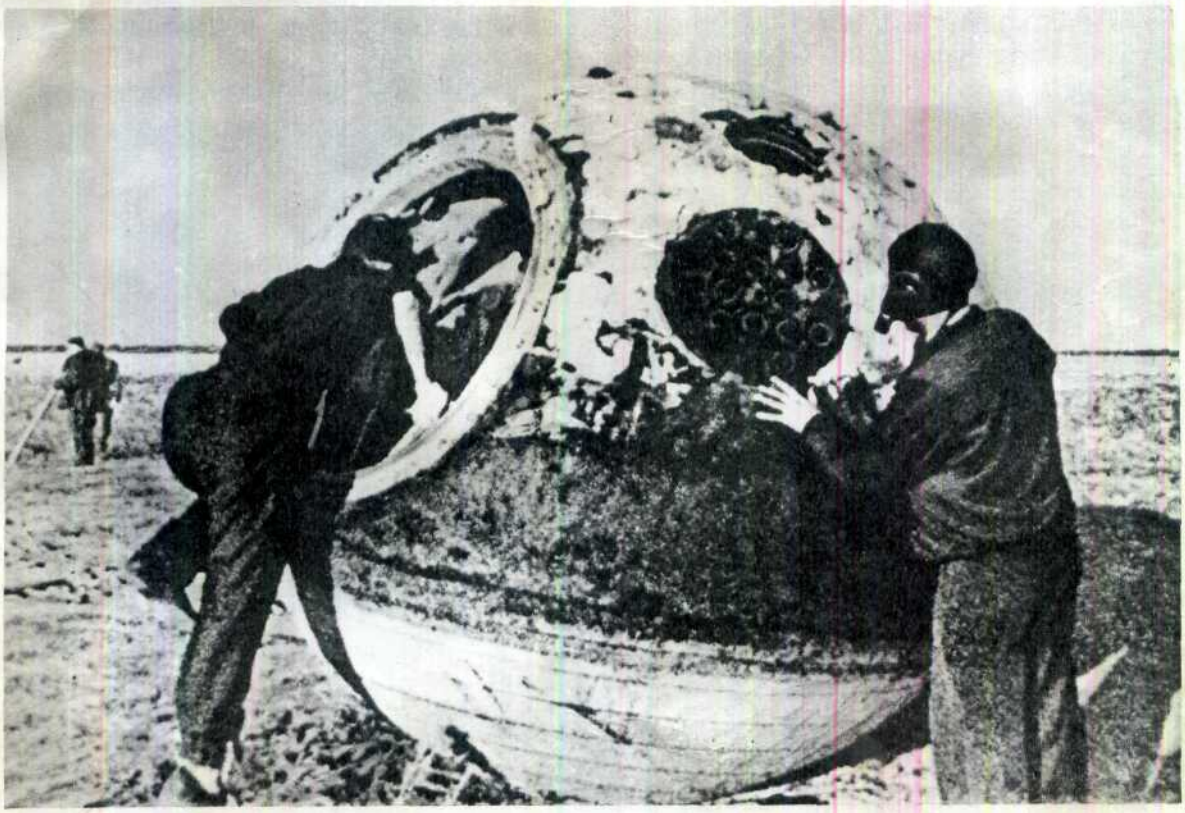

Найкрасивішим видовиськом був горизонт — забарвлена всіма кольорами райдуги смуга, що відділяє Землю у світлі сонячних променів від чорного неба. Була помітна випуклість, округлість Землі. Здавалося, що вся вона оперезана ореолом ніжно-блакитного кольору, який крізь бірюзовий, синій і фіолетовий переходить до синяво-чорного...

Невагомість, до якої я швидко звик, зле пожартувала з мене. Зробивши запис у бортовому журналі, я відпустив олівець, і він вільно поплив по кабіні разом з планшетом. Але несподівано розв'язався шнурок, яким був прикріплений олівець, і той пірнув кудись під сидіння. Відтоді я його більше не бачив. Подальші свої спостереження довелося передавати по радіо та записувати на магнітофон.

За винятком цієї невеличкої пригоди, нічого непередбаченого не сталося. Заздалегідь розроблений графік польоту дотримувався точно. До самого спуску все йшло приблизно так, як ми розраховували на Землі.

О 10 годині 25 хвилин автоматично включився гальмовий пристрій. Корабель увійшов у щільні шари атмосфери. Крізь шторки, що прикривали ілюмінатори, я бачив багряний відсвіт полум'я, яке бушувало довкола корабля. Невагомість зникла, наростаючі перевантаження знову притисли мене до крісла. Вони збільшувалися і були сильнішими, ніж під час зльоту.

О 10 годині 55 хвилин через 108 хвилин після старту, «Восток» благополучно опустився на поле колгоспу «Ленинский путь» біля села Сміловки.

У своєму яскраво-оранжевому скафандрі я, мабуть, мав дивний вигляд.

Перші земляни, жінка і дівчинка, боялися підійти до мене близько. Це були Ганна Якимівна Тахтарова та її онучка Рита.

Потім з польового стану прибігли механізатори, ми обнялися, розцілувалися. За ті неповні дві години, які я провів у космосі, радіо донесло й сюди, і в усі кінці Землі звістку про запуск. Моє прізвище вже було відоме тим, хто зустрічав мене.

«Восток» спустився за кілька десятків метрів від глибокого яру, в якому струменіли весняні води. Корабель почорнів, обгорів, але саме тому здавався мені ще кращим і ріднішим, ніж до польоту...

☆☆☆

Урочистий кортеж на вулицях Москви.

Першого у світі льотчика-космонавта зустрічає Прага.

Радянські космонавти на прес-конференції в МЗС СРСР.

Піонери Болгарії пов'язують галстук Юрію Гагаріну.

ЧЕКАЄМО НОВИХ СТАРТІВ!

Після польоту стало просто неможливо поблукати вечірньою Москвою, прийти на Красну площу, щоб ніхто не помітив і не пізнав. Популярність — річ непоправна. Доводиться лише думати: чому і кому ти їй зобов'язаний? Іноземний кореспондент запитав мене:

— Чи не втомилися ви, Гагарін, від тієї популярності, яку дістало ваше ім'я після 12 квітня 1961 року? Тепер, мабуть, вам забезпечений відпочинок до кінця життя...

— Відпочивати? заперечив я йому.— У нас у Радянському Союзі всі працюють, і найбільше — дуже відомі люди, Герої Радянського Союзу і Герої Соціалістичної Праці.

Справ після перших польотів у космос у нас не зменшилося, а збільшилось. Усі ми продовжуємо вчитися. Вдосконалюємо знання в галузі космічних польотів. Ми не залишили загін космонавтів, а, як і перше, щоденно працюємо в класах і лабораторіях, передаючи досвід своїй зміні.

Чудові хлопці готуються продовжувати нашу справу! їм буде і легше і складніше, ніж нам. Легше — тому що ми вже багато взнали. Важче — бо з кожним разом завдання стають складнішими, апаратура теж.

Мої друзі, сподіваюся, вибачать мені за те, що я відкрию нашу спільну таємницю: жоден з нас, космонавтів, які злітали в космос, не відмовився від думки ще раз «глянути» на нашу голубу планету...

КІЛЬКА СЛІВ ДО ЮНИХ ЧИТАЧІВ УКРАЇНИ

Разом з вами, любі діти, я ще раз прочитала розповідь сина і щирі слова його друга — Германа Титова.

Якби мене запитали: що таке щастя? Я відповіла б: щастя — це коли мати може пишатися своїми дітьми.

В нашій сім'ї дітей було четверо: Валентин, Зоя, Юра і Борис.

Старший, Валентин, рано почав допомагати батькові теслярувати. Пам'ятаю, лагодять вони ґанок, а сусідка, проходячи мимо, каже: «Молодець, Валя, в батька пішов — старанний».

Зоя допомагала по господарству. Коли народився Юра, вона його гляділа. Я тоді працювала дояркою в колгоспі. Зоя приносила Юру на ферму, щоб я його погодувала. Жінки, що працювали зі мною, гукали: «Нюро, Нюро, твоя помічниця прийшла!» А помічниці всього сім років!

Підросли Юра й Борис, стали худобу доглядати, воду носити, город поливати.

Звичайно, коли лагідне слово хтось скаже, легше працювати. Але мені радісно, що мої діти допомагали, не чекаючи похвали. Прийдемо, бувало, з Олексієм Івановичем після роботи, а хату прибрано, піч витоплено, обід зварено. Дітки наші вдоволені вже за столом сидять, нас чекають. І на серці спокійніше стає!

Дуже ми з чоловіком любили наших дітей. Але й діти розуміли і жаліли нас, батьків.

Одного разу наприкінці війни трапився такий випадок. Прийшли Борис і Юра додому. Дивлюся, а обличчя в Бориса чорне, брови обпалені.

— Самопалом *бавилися...* — У мене аж серце *зайшлося: адже очі могли випекти. Підійшла до Юри і тихенько кажу:*

—- Не можна! Зрозумій, не можна!

І більше жодного слова додати не можу: подих перехопило, на очах ~– сльози. Подивились на мене мої сини *і, мабуть, усе зрозуміли. З того часу вони жодного самопалу не зробили.*

Вчилися мої діти добре. Особливо Зоя і Юра. Юра завжди відмінником був. І в школі, і в технікумі, і академію з червоним дипломом закінчив.

Якось — Юра вже в *авіаційному* училищі *вчився — прийшов лист.*

Ю. О. Гагарін з батьками йде на мітинг у міський парк. Гжатськ. 1961 рік.

Розпечатала конверт — чигаю. Пише начальник училища: «Ви, Ганно Тимофіївно, можете пишатися своїм сином! Командування дякує Вам!»

Подумала: маленького за хороші справи хвалили сусіди, підріс — учителі, а тепер уже командир пише. Хорошою, правильною людиною став син мій!

Вже після польоту в космос, зібралася на мій день народження вся наша сім'я. Юра підвівся і каже: «Спасибі, мамо, що ти привчила нас з дитинства працювати. Навчила кожну справу виконувати на «відмінно». Це в житті головне».

В день мого сімдесятиріччя Радянський уряд нагородив мене орденом Трудового Червоного Прапора. Вручали мені його у Палаці культури. Багато людей виступало. Розказували, як я працювала в колгоспі. І приємно мені було, що працю мою згадали, оцінили.

Але найрадісніше мені було чути про моїх дітей. Про заводського майстра Валентина Олексійовича, про медичну сестру Зою Олексіївну, ударника комуністичної праці шліфувальника Бориса Олексійовича, про першого космонавта Юрія Гагаріна...

Всі матері радіють і пишаються, коли їхні діти добре вчаться, працюють, ростуть сміливими, добрими і чесними — справжніми синами й дочками Радянської Батьківщини.

Багато років прожила я, чимало світу побачила. Подорожуючи земними орбітами сина, я побувала в Ленінграді -- місті мого дитинства, відвідала Прибалтику, Білорусію. Була на Україні, де маю багато друзів. На нашій садибі біля меморіального музею Юри ростуть яблуні сорту Ровесник Гагаріна, виведеного українськими садівниками, а в селі Млієві на Черкащині тягнуться до сонця яблуньки, що виросли з зернят, які півроку перебували на орбітальному комплексі «Союз» — «Салют-6». І тепер разом з космонавтом Володимиром Ляховим ми заклали перший на планеті космічний сад.

Одна така яблунька росте біля видавництва дитячої літератури «Веселка» у Києві, другу посадили біля школи, де вчився Юра і де росте посаджена його руками модрина.

... Нові космічні кораблі стартують у Зоряний океан, новими плодами рясніють сади. Може, зацвітуть вони й на Марсі? Але ні ракети не злетять без участі людини, ні Земля не розкриє щедрот без трудівника. Отим трудівником і маєш стати ти, юний читачу. Я вірю тобі, як рідній дитині.

ГАННА ТИМОФІЇВНА ГАГАРІНА,
мати космонавта

ЗМІСТ

НАШ ГАГАРІН. *ТИТОВ Г. С.*
5

БАЧУ ЗЕМЛЮ...
9

ПОКИ ЩО — ВСЕ ЗЕМНЕ
11

ЯК ЦЕ ПОЧАЛОСЯ?
15

МИ МАЛЮЄМО КОСМІЧНІ КОРАБЛІ
19

ЕКСКУРСІЯ НА БОРТ «ВОСТОКА»
23

СТО ВІСІМ ХВИЛИН
27

ЧЕКАЄМО НОВИХ СТАРТІВ!
35

КІЛЬКА СЛІВ
ДО ЮНИХ ЧИТАЧІВ УКРАЇНИ. *ГАГАРІНА Г. Т.*
36

Гагарін Ю. О.

Г12 Бачу Землю...: Док. розповідь. Для мол. шкіл. в. /Пер. з рос. В. Г. Тищенка; Літ. запис В. Ардатовського та В. Михайлова; [Макет та худож. оформл. І. П. Козіної].— К.: Веселка, 1984.— 39 с., іл.

Документальна розповідь льотчика-космонавта Героя Радянського Союзу Ю. О. Гагаріна про підготовку і проведення першого у світі польоту космічного корабля з людиною на борту.

4803010102-220
Г М206(04)-84 БЗ-14-20.84. **39.6г**

Макет и художе,
Инны Петровны К

Киев «Вэсэлка»

Редактор В. Л. Ніколенко
Художній редактор К. І. Сулима
Технічний редактор Л. В. Маслова
Коректор В. О. Букша

[нформ. бланк № 3729

Здано на виробництво 02.04.84. Підписано до друку 02,10.84. Формат 62 X 84/8. Папір офсетний. Гарнітура балтика. Друк глибокий. Умови, друк. арк. 4,80. Умовн. фарб. відб. 5,76. Обл.-вид. арк. 2,62. Тираж 65000 пр. Зам. 4-1440. Ціна 20 к. Ордена Дружби народів видавництво «Веселка», 252050, Київ-50, Мельникова, 63.

Головне підприємство республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкнига». 252057, Київ-57, Довженка, 3.

DEGEMA